

POSEBNA OBAVEZA - VASPITNA MERA ZA MALOLETNE UČINIOCE UBIJANJA I ZLOSTAVLJANJA ŽIVOTINJA - SADRŽINA, MOGUĆNOSTI, EFEKTI¹

Ana Batrićević

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu

U ovom radu, autor nastoji da predstavi moguću sadržinu vaspitne mere posebne obaveze uključivanja maloletnog prestupnika bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja, sa ili bez pojačanog nadzora, kada se ona izriče maloletnicima koji su učinili krivično delo ubijanja i zlostavljanja životinja. Autor ističe da etiologija ispoljavanja okrutnosti prema životnjama u detinjstvu i adolescenciji zahteva specifičan pristup i oblik državne reakcije, koji se, međutim, može sprovesti u okvirima važećeg Zakona o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. Takođe, autor naglašava prednosti i nedostatke primene ove vaspitne mere u saradnji sa društvima za zaštitu životinja, kao i njene potencijalne efekte na opadanje recidivizma u ovoj oblasti kriminaliteta maloletnika.

KLJUČNE REČI: maloletnici / vaspitna mera / posebne obaveze / pojačan nadzor / ubijanje i zlostavljanje životinja

UVOD

Krivično delo ubijanja i zlostavljanja životinja uvedeno je u krivično pravo naše zemlje 1. januara 2006. godine, kada je stupio na snagu važeći Krivični zakonik Republike Srbije. Ovo krivično delo ima jedan osnovni i dva teža oblika. Osnovni oblik krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja čini lice koje, kršeći propise, ubije, povredi, muči ili na drugi način zlostavlja životinju. Prvi teži oblik dela postoji ako je usled izvršenja osnovnog oblika došlo do

¹ Rad je nastao kao rezultat na Projektu broj 47011 koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke.

ubijanja, mučenja ili povređivanja većeg broja životinja, ili je delo učinjeno u odnosu na životinju koja pripada posebno zaštićenim životinjskim vrstama. Drugi teži oblik dela čini lice koje iz koristoljublja organizuje, finansira ili je domaćin borbe između životinja iste ili različite vrste ili koje organizuje ili učestvuje u klađenju na ovakvim borbama.² Iako je ovo delo sistematizovano u okviru dvadeset četvrte glave Krivičnog zakonika, koja je posvećena krivičnim delima protiv životne sredine, njegov zaštitni objekt ipak nije životna sredina kao skup prirodnih i stvorenih vrednosti čiji kompleksni međusobni odnosi čine okruženje odnosno prostor i uslove za život ljudi³, već su to zapravo životinje, odnosno životinjski fond ili fauna (Jovašević, 2009:280) i njihov život i zdravlje. Objekt radnje ovog dela su životinje i to kičmenjaci, za koje je nesporno naučno dokazano da poseduju sposobnost da osete bol, patnju, strah i stres. Učinilac ovog dela može da bude svako lice koje postupa sa umišljajem, a za njegov drugi teži oblik se zahteva da je na strani učinioca postojao i posebni subjektivni element – koristoljublje, u smislu težnje za prekomernim, neumerenim bogaćenjem, odnosno sticanjem velike imovinske koristi⁴. Za osnovni oblik krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, za njegov prvi teži oblik novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok su za najteži oblik dela kumulativno propisane kazna zatvora od tri meseca do tri godine i novčana kazna.

Raspoloživi statistički podaci⁵ pokazuju da se kao učinioци krivičnih dela protiv životne sredine u našoj zemlji u preko 90% slučajeva javljaju punoletna lica. Tako je 2006. godine od ukupnog broja lica osuđenih za ova dela 99,31% bilo punoletno, a 0,69% su bili maloletnici, 2007. godine je bilo 99,86% punoletnih i 0,14% maloletnika, 2008. godine 98,55% punoletnih i 1,44% maloletnika, 2009. godine 98,93% punoletnih i 1,06% maloletnika, dok se u 2010. godini uočava nešto veći udeo maloletnika u ukupnom broju lica osuđenih za krivična dela protiv životne sredine. On je iznosio 2,35%, dok je broj punoletnih učinilaca iznosio 97,65%. Od krivičnih dela protiv životne sredine, maloletnici se najčešćejavljaju kao učinioci: šumske krađe, nezakonitog lova, nezakonitog ribolova i ubijanja i zlostavljanja životinja, dok ostala dela iz ove grupe čine sporadično ili ih uopšte i ne čine. Od ukupnog broja osuđenih maloletnika u 2006. godini, samo 0,45% njih bili su učinioци krivičnih dela protiv životne sredine. U 2007. godini je taj udeo iznosio svega 0,05%, u 2008. godini 0,54%, u 2009. godini 0,47%, a u 2010. godini 0,49%. Kada je u pitanju krivično delo ubijanja i zlostavljanja životinja, 2006. godine je za njega prijavljen samo jedan maloletnik, dok su 2007. godine za isto delo prijavljena ukupno tri maloletnika. Od toga je u odnosu na dvojicu doneta odluka o odbacivanju krivične prijave,

² Član 269. Krivični zakonik, "Službeni glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009.

³ Član 3. stav 1. tačka 1. Zakon o zaštiti životne sredine, "Službeni glasnik RS", br. 135/2004, 36/2009 i 72/2009.

⁴ O pojmu koristoljublja videti više u: Jovašević, 2010:173.

⁵ Procene su izvedene na osnovu podataka preuzetih iz Biltena i Saopštenja Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije koji se odnose na broj prijavljenih, optuženih i osuđenih punoletnih učinilaca krivičnih dela i broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloletnika za 2006., 2007., 2008., 2009. i 2010. godinu.

dok je u odnosu na jednog pripremni postupak obustavljen. Tokom 2008. godine su za ovo delo prijavljena dva maloletnika, ali je prijava u oba slučaja odbačena. Ista situacija zabeležena je i u 2009. godini, kada su za ovo krivično delo takođe prijavljena dva maloletnika, da bi krivična prijava u oba slučaja bila odbačena.

Iako statistike stvaraju utisak da se ispoljavanje okrutnosti prema životinjama od strane maloletnika javlja krajnje sporadično, te da stoga razmatranje fenomenologije, etiologije, i državne reakcije na ovu pojavu ne zavređuje toliku pažnju eksperata, realnost nas navodi na sasvim drugačiji zaključak. Naime, priroda krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja, svojstva "žrtve", odnosno životinje kao objekta radnje i način i okolnosti pod kojima se ono vrši, čine da samo mali broj slučajeva okrutnosti prema životinjama bude zvanično registrovan (Beirne, 2004:49), stvarajući ovaj oblik kriminaliteta veoma "pogodnim" za pojavu takozvanih tamnih brojki (Konstantinović Vilić, Nikolić Ristanović, Kostić, 2009:29). Ipak, i u našoj i u inostranoj javnosti ponekad odjeknu slučajevi ispoljavanja ekstremne, gotovo morbidne okrutnosti dece i maloletnika prema životnjama.⁶ Demonstracija sposobnosti tako mladih osoba da ispolje nasilje i agresiju takvih razmera prema biću koje je po pravilu nesposobno da im pruži bilo kakav otpor, zahtevaju ne samo preispitivanje uzroka te pojave, već i blagovremeno iznalaženje što adekvatnijeg mehanizma državne reakcije, koji bi omogućio njenu efikasnu prevenciju i sankcionisanje. U prilog ozbiljnosti ovog problema govori i činjenica da je zlostavljanje životinja od strane deteta često indikator njegove prethodne psihičke, fizičke ili seksualne viktimizacije u porodici ili vršnjačkoj zajednici (Ascione, Thompson, Black, 1997:170–177, Batrićević, 2011:60–61), loših porodičnih odnosa, emotivne zloupotrebe i zapostavljanja deteta (Fleming, Jory, Burton, 2002:41), ali i pripadnosti deteta uličnim bandama, i zloupotrebe alkohola i opojnih droga (Ascione, 2001:7) i uopšte njegove sklonosti ka budućem nasilničkom ponašanju (Hellman, Blackman, 1966:1431–1435).

1. Sankcije za maloletne učinioce zlostavljanja životinja – pitanje optimalnog izbora

U Republici Srbiji, maloletnim učiniocima krivičnih dela se mogu izreći sledeće sankcije: 1) vaspitne mere, 2) kazna maloletničkog zatvora i 3) mere bezbednosti predviđene članom 79. Krivičnog zakonika, osim zabrane vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti. Mlađim maloletnicima se mogu izreći samo vaspitne mere, dok se starijim maloletnicima pored vaspitnih mera izuzetno, pod Zakonom propisanim uslovima, može izreći kazna maloletničkog zatvora. Pod uslovima predviđenim Zakonom o maloletnim učiniocima krivičnih dela i

⁶ Više o pojedinačnim slučajevima zlostavljanja životinja u svetu, videti na sledećoj internet prezentaciji: http://www.pet-abuse.com/pages/cruelty_database.php, pristup: 06.03.2012.

krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, maloletnicima se mogu izreći i mere bezbednosti.⁷

Vaspitne mere su zakonom predviđene mere društvenog reagovanja prema maloletnim učiniocima krivičnih dela, koje izriču zakonom određeni organi u cilju zaštite društva od kriminaliteta i to kroz vaspitanje, prevaspitanje i pravilan razvoj maloletnika. One predstavljaju osnovnu vrstu maloletničkih krivičnih sankcija. Vaspitne mere se mogu izreći svim maloletnim učiniocima krivičnih dela – i mlađim (koji su u vreme izvršenja krivičnog dela navršili četrnaest, ali nisu navršili šesnaest godina života) i starijim maloletnicima (koji su u vreme izvršenja krivičnog dela navršili šesnaest, ali nisu navršili osamnaest godina života) (Jovašević, 2006:303).

Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica predviđa tri kategorije vaspitnih mera, kao posebnih sankcija koje se mogu izreći maloletnom učiniku protivpravnog dela koji je u zakonu predviđeno kao krivično delo, a pod određenim uslovima i mlađem punoletnom licu. To su: 1) vaspitne mere upozorenja i usmeravanja, 2) vaspitne mere pojačanog nadzora i 3) zavodske vaspitne mere⁸. Pri izboru vaspitne mere sud posebno uzima u obzir sledeće okolnosti: uzrast i zrelost maloletnika, druga svojstva njegove ličnosti, stepen poremećaja u njegovom društvenom ponašanju, težinu dela, pobude iz kojih je delo učinio, sredinu i prilike u kojima je živeo, njegovo ponašanje posle učinjenog krivičnog dela, a posebno da li je sprečio ili pokušao da spreči nastupanje štetne posledice, naknadio ili pokušao da naknadi pričinjenu štetu, da li je prema maloletniku ranije bila izrečena krivična ili prekršajna sankcija, kao i sve druge okolnosti koje mogu biti od uticaja na izricanje one mere kojom će se najbolje postići svrha vaspitnih mera.⁹ Dakle, sud u svakom konkretnom slučaju procenjuje navedene relevantne okolnosti i na osnovu njih izriče onu vaspitnu meru kojom će se najbolje uticati na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloletnika i na vaspitanje i pravilan razvoj njegove ličnosti, kako bi se obezbedilo njegovo ponovno uključivanje u društvenu zajednicu.¹⁰

Vaspitne mere upozorenja i usmeravanja izriču se kada je potrebno i dovoljno takvima uticati na ličnost maloletnika i njegovo ponašanje.¹¹ One uključuju: 1) sudski ukor i 2) posebne obaveze. Sudski ukor se izriče ako se iz odnosa maloletnika prema učinjenom krivičnom delu i njegove spremnosti da ubuduće ne čini krivična dela može zaključiti da ga je dovoljno samo prekoriti. Pri izricanju sudskog ukora, sud maloletniku ukazuje na neprihvatljivost njegovog postupka i predočava mu da mu može biti izrečena i neka druga sankcija ako bi ponovo učinio krivično delo.¹²

⁷ Član 9. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, "Službeni glasnik RS", br. 85/2005.

⁸ Član 11. stav 1.

⁹ Član 12. stav 3.

¹⁰ Član 10. stav 1.

¹¹ Član 11. stav 2.

¹² Član 13.

Ako oceni da je odgovarajućim zahtevima ili zabranama potrebno uticati na maloletnika i njegovo ponašanje, sud može da mu izrekne jednu ili više posebnih obaveza: 1) da se izvini oštećenom, 2) da u okviru sopstvenih mogućnosti naknadi štetu koju je prouzrokovao, 3) da redovno pohađa školu ili da ne izostaje sa posla, 4) da se ospozobljava za zanimanje koje odgovara njegovim sposobnostima i sklonostima, 5) da se, bez naknade, uključi u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja, 6) da se uključi u određene sportske aktivnosti, 7) da se podvrgne odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti izazvane upotrebom alkoholnih pića ili opojnih droga, 8) da se uključi u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi ili savetovalištu i da postupa po programima rada koji su za njega sačinjeni u tim ustanovama, 9) da pohađa kurseve za stručno ospozobljavanje ili da se priprema i polaže ispite kojima se proverava određeno znanje i 10) da ne može da napusti mesto prebivališta ili boravišta, bez saglasnosti suda i posebnog odobrenja organa starateljstva.¹³ Pri tome sud treba da vodi računa da odabere posebnu obavezu koja je prilagođena ličnosti maloletnika i prilikama u kojima on živi, kao i da ceni njegovu spremnost da sarađuje u ostvarivanju konkretne posebne obaveze

Mere pojačanog nadzora se izriču kada za vaspitanje i razvoj maloletnika treba preduzeti trajnije mere uz odgovarajući stručni nadzor i pomoć, pri čemu nije neophodno da on bude potpuno odvojen iz svoje dotadašnje sredine.¹⁴ One obuhvataju: 1) pojačan nadzor od strane roditelja, usvojioца ili staraoca, 2) pojačan nadzor u drugoj porodici, 3) pojačan nadzor od strane organa starateljstva i 4) pojačan nadzor uz dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi za vaspitanje i obrazovanje maloletnika.¹⁵

Zakon daje суду mogućnost da uz bilo koju meru pojačanog nadzora maloletniku izrekne i jednu ili više posebnih obaveza. Dakle, posebne obaveze se mogu odrediti bilo kao samostalne vaspitne mere upozorenja i usmeravanja¹⁶, bilo kao suplementarne sankcije uz neku od vaspitnih mera pojačanog nadzora. U ovom drugom slučaju one imaju zadatak da svojom sadržinom neposredno doprinesu ostvarenju osnovnih ciljeva mera pojačanog nadzora, a to su, pre svega, vaspitanje maloletnika i otklanjanje štetnih uticaja na njegovu ličnost.

Zavodske vaspitne mere izriču se maloletniku prema kome treba preduzeti trajnije mere vaspitanja, lečenja i ospozobljavanja, uz njegovo potpuno odvajanje iz dotadašnje sredine, kako bi se na njega vršio pojačan uticaj¹⁷. Tu spadaju: 1) upućivanje u vaspitnu ustanovu, 2) upućivanje u vaspitno – popravni dom i 3) upućivanje u posebnu ustanovu za lečenje i ospozobljavanje¹⁸. U savremenom maloletničkom krivičnom pravu, gotovo je

¹³ Član 14.

¹⁴ Član 11. stav 3.

¹⁵ Član 16 – 18.

¹⁶ Član 14.

¹⁷ Član 11. stav 4.

¹⁸ Članovi 20., 21. i 23.

univerzalno prihvaćen stav da se zavodske vaspitne mere izriču kao *ultima ratio* i da ne smeju da traju duže od vremena koje je je neophodno da bi se ostvarila njihova svrha.

Brojne medicinske, psihološke, emotivne, socijalne, ekonomski, kulturološke i porodične okolnosti koje čine osobenim položaj maloletnih učinilaca krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja, zatim, uzroci, načini i okolnosti vršenja takvih krivičnih dela, kao i drugi socijalno – patološki, odnosno devijantni, delinkventni i kriminalni činioci koji prate taj oblik kriminalnog ispoljavanja najmlađih članova društva, nameću pitanje: "Koju od Zakonom propisanih sankcija u takvom slučaju treba izreći?". Podrazumeva se da će vrsta sankcije pre svega zavisiti kako od ličnih svojstava maloletnika tako i od okolnosti svakog konkretnog slučaja, ali se isto tako može konstatovati da u svim situacijama ubijanja i zlostavljanja životinja od strane maloletnika izrečena sankcija treba da zadovolji nekoliko zajedničkih kriterijuma, koji se mogu razvrstati u dve grupe. Prvoj grupi pripadaju opšti standardi, proglašeni i u teoriji i u međunarodnim dokumentima iz oblasti maloletničkog krivičnog pravosuđa¹⁹: da izrečena sankcija bude u najboljem interesu maloletnika, da (kad god je to moguće) ona bude vaninstitucionalnog karaktera, da se maloletnik što ređe izdvaja iz svog dotadašnjeg porodičnog, društvenog, vršnjačkog, školskog ili radnog okruženja, da se njome omogući ostvarivanje elementarnih postulata na kojima počiva ideja restorativne pravde (Konstantinović Vilić, Kostić, 2006:101–110), da doprinese razvoju ličnosti maloletnika, njegovom obrazovanju, stručnom osposobljavanju i reintegraciji u društvenu zajednicu nakon izvršene sankcije kao korisnog člana, kao i da bude izvršena na način kojim se izbegava stigmatizacija maloletnika i prevenira njegovo vraćanje devijantnom, delinkventnom i kriminalnom ispoljavanju uopšte, a naročito usled sekundarne identifikacije sa ulogom prestupnika (Nikolić, 2006:44) itd. U drugu grupu očekivanja koja treba da ispuni sankcija izrečena maloletnom učiniocu ubijanja i zlostavljanja životinja spadaju rezultati koje njenim izvršenjem treba postići na planu odnosa maloletnika prema životnoj sredini kao celini, njenim integralnim delovima (vodi, vazduhu, zemljištu, flori i fauni), a posebno prema životnjama, kao čovekovim "subiċima" (Paunović, 2004:60), koja imaju sposobnost da oseće bol, patnju, strah, stres, povrede i sve druge oblike fizičkog i psihičkog zlostavljanja. Konačno, ne treba zanemariti ni činjenicu da izvršenjem ove posebne obaveze ne smeju da budu dovedeni u pitanje opstanak i dobrobit²⁰ samih životinja sa kojima bi maloletnik prilikom izvršenja svoje posebne obaveze dolazio u kontakt.

¹⁹ Više o međunarodnim dokumentima čiji se standardi nalaze u osnovi maloletničkog krivičnog prava Republike Srbije videti u: Jovašević, 2008:41–44.

²⁰ Dobrobit životinja predstavlja obezbeđivanje uslova u kojima životinja može da ostvaruje svoje fiziološke i druge potrebe svojstvene vrsti kao što su: ishrana i napajanje, prostor za smeštaj, fizička, psihička i termička udobnost, sigurnost, ispoljavanje osnovnih oblika ponašanja, socijalni kontakt sa životnjama iste vrste i odsustvo nepriyatnih iskustava kao što su bol, patnja, strah, stres, bolesti i povrede (član 5. stav 1. tačka 4. Zakon o dobrobiti životinja, "Službeni glasnik RS", br. 41/2009.).

Iako bi na prvi pogled moglo delovati protivrečno, izricanje vaspitne mere posebne obaveze uključivanja bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja onom maloletniku koji je učinio krivično delo ubijanja i zlostavljanja životinja zapravo se čini kao najispravniji i najdelotvorniji izbor. Kao osnovni argument u prilog ovom stavu može se izneti činjenica da se angažovanjem maloletnika u ekološkim organizacijama, i to u prvom redu onima koje su posvećene zaštiti životinja, omogućava ostvarivanje ideje restorativne pravde tako što mu se pruža mogućnost da se kroz pomaganje drugim životinjama na neki način "iskupi" i popravi štetu koju je svojim delom naneo društvenoj zajednici, odnosno životinoj sredini, pa i samoj životinji i njenom vlasniku kao direktnim odnosno indirektnim žrtvama. S obzirom da u većini pravnih sistema životinja kao pokretna stvar može imati samo svojstvo objekta radnje (Stojanović, 2006:613–614), donekle je sporno ko je žrtva krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja – životinja, njen vlasnik, drugi ljudi kod kojih su njene patnje izazvale osećanje sažaljenja i nelagodnosti, životna sredina ili društvena zajednica kao celina. Neovisno od toga, primena ideje restorativne pravde, naročito u kontekstu ponovnog uspostavljanja narušenih odnosa između prestupnika, žrtve i društva i, uopšte mira u zajednici (Konstantinović Vilić, Kostić, 2006:104) i ovde ima veliki značaj, budući da su mnoge studije pokazale da restorativni programi imaju pozitivniji uticaj na smanjenje recidiva kod maloletnih nego kod punoletnih prestupnika (Stevković, 2009:252). Takođe, time se stvaraju uslovi da maloletnik nauči kako da se u budućnosti na pravilan i nenasilan način odnosi prema životnjama, te da umesto okrutnosti i agresije, prema njima razvije osećanje odgovornosti i empatije. Budući da okrutnost prema životnjama važi za jedan od prediktora ispoljavanja nasilja u međuljudskim odnosima, insistiranjem na promeni odnosa prema životnjama u najranijem dobu doprinosi se i prevenciji eventualnog vršenja drugih formi nasilničkog kriminaliteta.

2. Sadržina posebne obaveze u slučaju maloletnog učinioca ubijanja i zlostavljanja životinja – postojeće mogućnosti u Srbiji

Detaljnije smernice za izvršenje svake od posebnih obaveza, bilo da je ona određena kao samostalna vaspitna mera, bilo da je određena uz pojačan nadzor, propisane su posebnim podzakonskim aktom – Pravilnikom o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza. Ovim Pravilnikom su uređeni konkretni oblici i načini izvršenja posebnih obaveza, određeni su organi nadležni za sprovođenje izvršenja posebnih obaveza i međusobni odnosi tih organa i utvrđena su druga pravila od značaja za ostvarivanje svrhe ovih vaspitnih mera.²¹ Pravilnik propisuje da se vaspitna mera posebna obaveza uključivanja bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja može izreći maloletniku u pogledu koga sud stekne

²¹ Član 1. Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza, "Službeni glasnik RS", br. 94/2006.

utisak da će obavljanje takvih aktivnosti omogućiti ostvarivanje svrhe te posebne obaveze²². Kao osnovna svrha uključivanja bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja ističe se otklanjanje štetnih posledica krivičnog dela²³, a ona mora biti realizovana u okviru opšte svrhe krivičnih sankcija prema maloletnicima – da se nadzorom, pružanjem zaštite i pomoći, kao i obezbeđivanjem opštег i stručnog ospozobljavanja utiče na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloletnika i na vaspitanje i pravilan razvoj njegove ličnosti, kako bi se obezbedilo njegovo ponovno uključivanje u društvenu zajednicu²⁴.

O izboru konkretnog posla, odnosno aktivnosti ili oblika angažovanja maloletnika prilikom izvršenja ove vaspitne mere odlučuje sud po prethodno pribavljenom mišljenju organa starateljstva. Pri tome je sud dužan da vodi računa da rad, odnosno posao ne bude usmeren na ostvarivanje ekonomске koristi te da ne sme da ometa školovanje maloletnika niti da šteti njegovom ugledu i dostojanstvu.²⁵ Delatnost različitih udruženja, organizacija i društava za zaštitu životinja je isključivo neprofitnog karaktera i obuhvata široku lepezu aktivnosti posvećenih promovisanju i ostvarivanju zaštite i dobrobiti životinja, edukaciji građana o ispravnom odnosu prema životnjama i životnoj sredini, otkrivanje i prijavljivanje nadležnim organima slučajeva zlostavljanja životinja, ali i praktične, "terenske" aktivnosti usmerene na zbrinjavanje, udomljavanje, negovanje, i lečenje napuštenih, izgubljenih, bolesnih ili povređenih životinja u azilima i prihvatalištima. U tom smislu, rad koji bi maloletnik u njima obavljao ni u kom slučaju ne bi bio usmeren na ostvarivanje ekonomске koristi. Imajući u vidu da društva za zaštitu životinja promovišu visoke etičke standarde kao što su: empatija, odnosno saosećanje za potrebe i emocije drugih živih bića, nesebičnost, odgovoran odnos prema životnjama i sopstvenom okruženju i nenasilna međuljudska komunikacija, angažovanje maloletnika u takvim organizacijama ne bi moglo da šteti njegovom ugledu ili dostojanstvu. Naprotiv – činjenica da se ove vrednosti potenciraju ne samo u sferi odnosa ljudi prema životnjama, već i u domenu njihovog odnosa prema životnoj sredini i prirodnim resursima uopšte, ali i prema lokalnoj zajednici i drugim ljudima, može samo doprineti kvalitetnijem razvoju ličnosti maloletnika i poboljšati izglede za njegovu reintegraciju u socijalnu sredinu.

Iako je sud nadležan za izbor rada, odnosno posla koji će maloletnik obavljati, ključnu ulogu u određivanju vrste, sadrzine, prirode i karaktera njegovih aktivnosti, kao i u izboru konkretnih organizacija, institucija, udruženja ili društava u kojima će se one odvijati, zapravo ima organ starateljstva, tačnije centar za socijalni rad nadležan prema mestu prebivališta odnosno boravištu maloletnika. Naime, u cilju stvaranja uslova za izvršenje ove posebne obaveze, nadležni organ starateljstva vrši na lokalnom nivou odabir odgovarajućih

²² Član 17.

²³ Član 18. stav 2.

²⁴ Član 10. stav 1. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, "Službeni glasnik RS", br. 85/2005.

²⁵ Član 18. stav 1. Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza, "Službeni glasnik RS", br. 94/2006.

ustanova i organizacija, sastavlja listu tih subjekata i sa njima zaključuje posebne sporazume, o čemu upoznaje sudiju za maloletnike.²⁶ To znači da stavljanje nekog društva, udruženja, ustanove ili organizacije za zaštitu životinja na spisak potencijalnih subjekta kod kojih bi maloletnik mogao da izvršava posebnu obavezu uključivanja bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja zavisi od više objektivnih i subjektivnih faktora.

Najpre, potrebno je da se radi o entitetu lokalnog karaktera, odnosno subjektu čije se sedište i prostorije u kojima obavlja svoju delatnost nalaze na teritoriji opštine datog centra za socijalni rad. U Republici Srbiji, a posebno na teritoriji grada Beograda, postoji veći broj entiteta koji se bave zaštitom životinja i očuvanjem i promovisanjem njihove dobrobiti. Kao primeri mogu se navesti: Društvo za zaštitu životinja "VHB"²⁷, Društvo za zaštitu životinja "NOA"²⁸, Udruženje za zaštitu životinja i razvoj građanske svesti "Feniks"²⁹, Organizacija za poštovanje i brigu o životinjama "ORCA"³⁰, Udruženje za zaštitu životinja i životne sredine "RESPEKTA"³¹, Udruženje za zaštitu prava životinja "Sloboda za životinje"³², Udruženje za zaštitu životinja i životne sredine "Ljudi za životinje"³³ i Udruženje "Pomoć životinjama"³⁴. U Beogradu određeni udeo u izvršenju ove posebne obaveze može imati i gradska Veterinarska ustanova "Veterina Beograd". Ova ustanova obavlja poslove komunalne zoohigijene pod nadležnošću Sektora za zoohigijenu Gradskog sekretarijata za komunalne i stambene poslove grada Beograda, koji se stara i obezbeđuje uslove za rad ustanova i prihvatilišta za životinje u njenom sastavu i vrši kontrolu i stalni nadzor nad njihovim radom³⁵. Budući da je, u skladu sa Zakonom o dobrobiti životinja, svaka jedinica lokalne samouprave na čijoj teritoriji su uočene napuštene životinje obavezna da osnuje Prihvatilište za životinje³⁶, grad Beograd je osnovao prihvatilište za pse na teritoriji opštine Rakovica, Palilula ("Kovilovo" i "Ovča") i Zemun, a, prema Strategiji rešavanja problema nevlasničkih pasa i mačaka na teritoriji grada Beograda, u planu je izgradnja novih kapaciteta za smeštaj napuštenih životinja³⁷. Iako brojnost ovakvih udruženja i ustanova ne garantuje da će na teritoriji svake opštine ili grada postojati organizacija tog tipa niti da će u njoj uvek biti moguće izvršenje ove

²⁶ Član 19.

²⁷ Društvo za zaštitu životinja "VHB" www.vhb.org.rs, pristup: 30.07.2011.

²⁸ Društvo za zaštitu životinja "NOA" www.drustvonoa.org, pristup: 25.07.2011.

²⁹ "Feniks" – udruženje za zaštitu životinja i razvoj građanske svesti www.feniks.org.rs, pristup: 30.07.2011.

³⁰ "ORCA" – Organizacija za poštovanje i brigu o životinjama www.orca.rs, pristup: 19.07.2011.

³¹ "RESPEKTA" – udruženje za zaštitu životinja i životne sredine www.respecta.org.rs, pristup: 30.07.2011.

³² Udruženje za zaštitu prava životinja "Sloboda za životinje" www.sloboda-za-zivotinje.org, pristup: 19.07.2011.

³³ Udruženje za zaštitu životinja i životne sredine "Ljudi za životinje" (*Humans for Animals*) www.humansforanimals.co.uk, pristup: 21.01.2012.

³⁴ Udruženje "Pomoć životinjama" (*Help Animals*) www.helpanimals.org.rs, pristup: 21.01.2012.

³⁵ Više o delatnosti Veterinarske ustanove "Veterina Beograd" videti na: www.veterinabeograd.rs, pristup: 29.07.2011.

³⁶ Član 66. Zakon o dobrobiti životinja, "Službeni glasnik RS", br. 41/2009

³⁷ Strategija rešavanja problema nevlasničkih pasa i mačaka na teritoriji grada Beograda, "Službeni list grada Beograda", br. 37/2011, str. 6.

posebne obaveze, tendencija njihovog osnivanja i proširivanja njihovih kapaciteta govori u prilog takvim očekivanjima i stremljenjima.

Takođe, neophodno je da predstavnik organa starateljstva na čijem se području neko od ovih udruženja ili ustanova nalazi uvidi značaj i mogućnosti koje sa sobom nosi izvršenje navedene posebne obaveze od strane maloletnog učinioca ubijanja i zlostavljanja životinja baš u takvoj organizaciji, kao i njegove potencijalne pozitivne efekte u vidu smanjenja verovatnoće recidiva. Predstavnik organa starateljstva potom treba da proceni da li ta organizacija predstavlja podobno okruženje za izvršenje ove posebne obaveze, i to kako u smislu ostvarivanja njene svrhe, tako i sa aspekta načela najboljeg interesa maloletnika. Pored toga, nužno je da i na strani društava za zaštitu životinja postoje ne samo fizički, tj. materijalni kapaciteti za sprovođenje ove posebne obaveze u vidu prostora u kome bi maloletnik mogao nesmetano da radi, zaposlenih koji bi mogli da mu posvete određeno vreme i programa u kojima bi on mogao aktivno da učestvuje, već i spremnost njihovih članova da prime i na adekvatan način prihvate maloletnika koji je prethodno ispoljio okrutnost prema životnjama. Konačno, kao naročito bitan preuslov za uspešno izvršenje ove posebne obaveze treba istaći prisustvo volje na strani zaposlenih u ovim organizacijama da maloletnog učinioca krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja "izvedu na pravi put", odnosno da kod njega razviju osećanje empatije, odgovornog i nenasilnog odnosa, ljubavi i poštovanja prema životnjama, ali i njihove veštine da to sprovedu u delo posredstvom mehanizma reintegrativnog umesto dezintegrativnog postiđivanja. U tom svetu, trebalo bi insistirati da zaposleni u ovim udruženjima prođu edukaciju o pravima deteta i prestupništvu mladih, kao i o etiologiji i fenomenologiji zlostavljanja životinja od strane dece. Takva edukacija zaposlenih ili članova trebalo bi da prethodi uključivanju pojedinih udruženja u pomenuti spisak centra za socijalni rad.

U rešenju suda kojim se maloletniku izriče posebna obaveza uključivanja bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja, mora biti naznačeno da maloletnik može da radi najviše sto dvadeset časova u periodu od šest meseci, pri čemu se naglašava da takav rad ne sme da ometa njegovo školovanje ili zaposlenje.³⁸ To rešenje se dostavlja nadležnom organu starateljstva koji određuje lice (svog predstavnika ili neko drugo lice koje poseduje posebna znanja iz oblasti prava deteta i prestupništa mladih), koje postupa pod nadzorom centra za socijalni rad i koje treba da prati maloletnika tokom trajanja ove vaspitne mere kao i da najmanje jednom nedeljno o tome izveštava sudiju za maloletnike.³⁹ U cilju izrade što sadržajnijih, kvalitetnijih i produbljenijih izveštaja o toku izvršenja ove posebne obaveze od strane maloletnog učinioca ubijanja i zlostavljanja životinja, bilo bi poželjno da i ovo lice prođe određenu edukaciju o etiologiji i fenomenologiji okrutnosti prema životnjama i njene povezanosti sa drugim devijantnim, delinkventnim i kriminalnim aktivnostima maloletnika, ali i o

³⁸ Član 20. Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza, "Službeni glasnik RS", br. 94/2006.

³⁹ Član 21.

potencijalnoj vezi između okrutnosti prema životnjama sa prethodnom viktimizacijom tog maloletnika u porodici ili široj zajednici.

3. Primeri iz uporednog prava

Raznovrsni programi, poznati pod nazivom "*Animal Assisted Interventions*" (Davis, 2007:2, Fine, 2000:34–35) osmišljeni od strane multidisciplinarnih stručnih timova sastavljenih od psihologa, pedagoga, andragoga, pravnika, socijalnih radnika, veterinara, lekara i stručnjaka za ponašanje životinja, koji podrazumevaju zajedničke aktivnosti i interakciju između osuđenih lica i životinja, već godinama se uspešno primenjuju u uporednom pravu. U njih se uključuju ne samo maloletnici, već i punoletni učinoci različitih krivičnih dela, a ostvaruju se i u penitencijarnim ustanovama i u vaninstitucionalnom okruženju. Zajednička odlika ovih programa jeste njihova usmerenost na ostvarivanje dvostrukog cilja. Sa jedne strane, pojedine studije su pokazale da se njihovim sprovođenjem stavovi i ponašanje maloletnika menjaju u smislu razvoja: pravilnog odnosa prema životnjama, osećanja empatije, strpljenja, emotivne povezanosti sa životnjama uključenim u program ali i sa drugim učesnicima u programu, smisla za saradnju i "timski rad" i, uopšte, sposobnosti komunikacije i interakcije sa ljudima i životnjama (Davis, 2007:2–7). Usvajanjem ovih vrednosti i modela ponašanja maloletnik se priprema da živi kao odgovorna i odrasla osoba, što posebno dolazi do izražaja ako se program primenjuje tokom izvršenja neke zavodske sankcije, (Houchins, 2001:141–149, Altschuler, Brash, 2004:72–87), ali, nema razloga da isto ne važi i u slučaju primene vaspitnih mera neinstitucionalnog karaktera. Takođe, prolaskom kroz ovakve programe, maloletnici se obučavaju kako da svoje slobodno vreme iskoriste na kvalitetan i sadržajan način (Cottle, Lee, Heilbrun, 2001:367–394), što je veoma važno ako se ima u vidu da osobe ovog uzrasta ponekad zlostavljaju životinje upravo usled osećanja dosade ili depresije (Ascione, Thompson, Black, 1997:170–177). Sa druge strane, primena ovih programa omogućava i unapređuje zbrinjavanje bolesnih, povređenih i napuštenih životinja (pre svega pasa), kojima prete eutanazija ili dugotrajan boravak u azilima. Kada su u pitanju napušteni psi, posebno treba istaći da se ovim programima omogućava njihova dresura, čime se povećavaju njihovi izgledi da budu udomljeni ili čak osposobljeni da pomažu osobama sa invaliditetom (Davis, 2007:2) (kao što je, na primer, slučaj sa psima – vodičima za osobe oštećenog vida).

Najreprezentativniji primeri ovakvih programa zastupljeni su u Sjedinjenim Američkim Državama. Neki od njih se sprovode u zavodskom, a neki u nezavodskom okruženju. Od prvih se posebno izdvaja program neprofitne organizacije "*Project Pooch*"⁴⁰, koji se od 1993. godine sprovodi u vaspitno – popravnoj ustanovi za maloletnike Maklaren u Vudburnu u Oregonu. Ovaj program se sastoji u radu maloletnika koji borave u toj zavodskoj ustanovi sa

⁴⁰ Više o tome videti na sledećoj internet prezentaciji: www.pooch.org, pristup: 06.02.2012.

psima iz skloništa za napuštene životinje tokom kojeg oni uz pomoć stručnih lica uče kako da dresiraju i neguju pse ne bi li ih pripremili za udomljavanje (Davis 2007:2). Od programa koji se realizuju u vanzavodskom ambijentu, posebno se ističu programi i aktivnosti neprofitnog udruženja "Forget Me Not Farm Children's Services"⁴¹, osnovanog 1992. godine u okviru humanitarnog društva Sonoma u Santa Rosi u Kaliforniji. Oni podrazumevaju boravak dece na farmi, tokom kojeg se ona kroz obilje aktivnosti edukativno – zabavnog karaktera i neposrednu interakciju sa životnjama podučavaju humanom i odgovornom odnosu prema životnjama i prirodi u cilju razvoja kod dece empatije i poštovanja za druga živa bića. Ovaj program se izdvaja po tome što nije namenjen isključivo maloletnicima koji su ispoljili okrutnost prema životnjama, već, uopšte, deci koja su i sama pretrpela neki oblik viktimizacije (pre svega u formi nasilja u porodici i vršnjačkog nasilja), upravo u cilju razbijanja takozvanog "kruga zlostavljanja" ("Cycle of Abuse"). Pri tome treba imati na umu da je potvrđeno da se maloletnik koji je ispoljio okrutnost prema životnjama često može istovremeno javiti u dvostrukoj ulozi – ulozi učinioca krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja, ali i ulozi žrtve ili posmatrača fizičkog, psihičkog, emotivnog ili seksualnog nasilja u porodici ili zajednici ili vršnjačkog nasilja (Batrićević, 2011:59), što ovu kategoriju maloletnih prestupnika čini naročito "podobnim kandidatima" za učestvovanje u takvom programu. Upravo zbog toga, ovaj program treba sagledati kao korisnu smernicu i uzor prilikom primene vaspitne mere posebne obaveze uključivanja bez naknade u rad humanitarnih organizacija ili obavljanja poslova socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja od strane maloletnog učinioca ubijanja i zlostavljanja životinja, naravno, uzimajući u obzir postojeće pravne okvire, ekonomski uslove i raspoložive prostorne kapacitete u Republici Srbiji.

ZAKLJUČAK

Izricanje maloletnom učiniocu krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja vaspitne mere posebne obaveze da se, bez naknade, uključi u rad humanitarnih organizacija ili u poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja i izvršenje ove obaveze u ustanovama, organizacijama ili udruženjima koja se bave zaštitom životinja poseduje brojne prednosti u odnosu na ostale maloletničke krivične sankcije, ali istovremeno nosi sa sobom i određene rizike i dileme.

Prednosti ovog koncepta potiču iz njegove utemeljenosti na ideji restorativne pravde, kao i na moćnom mehanizmu reintegrativnog postiđivanja. Naime, suočavanje maloletnika koji je ispoljio okrutnost prema životinji sa napuštenim, bolesnim ili povređenim životnjama treba da kod njega izazove osećanje kajanja zbog sopstvenog postupka, kao i da probudi kod njega sposobnost da spozna patnje kroz koje one prolaze i da saoseća sa njima. Ali, maloletniku se na taj način istovremeno pruža mogućnost da svoju grešku ispravi, da se za nju

⁴¹ Više o tome videti na sledećoj internet prezentaciji: www.forgetmenotfarm.org, pristup: 07.03.2012.

"iskupi" tako što će se aktivno angažovati na pomaganju životinjama, čime će "vratiti dug zajednici" i steći ili unaprediti osećaj odgovornosti važan za njegovo samopoštovanje (Stevković, 2009:249), koje je izuzetno značajno za pravilan razvoj ličnosti u tom periodu, ali i osećaj poštovanja za sva druga živa bića. Time se doprinosi pozitivnoj promeni njegovog odnosa ne samo prema životinjama već i prema životnoj sredini i drugim članovima društva, što je ključan faktor za prevenciju njegovog ponovnog devijantnog, delinkventnog ili kriminalnog ponašanja i to u prvom redu onog koje podrazumeva ispoljavanje agresije prema drugim živim bićima.

Kao osnovni nedostaci takvog prisupa izdvajaju se rizici koje on sa sobom nosi, kako u odnosu na maloletnika kome je navedena posebna obaveza određena, tako i u odnosu na životinje sa kojima on prilikom njenog ispunjavanja dolazi u kontakt. Pre svega, moguće je da se kod maloletnika koji je već ispoljio okrutnost prema životinjama javi određena doza straha, nelagodnosti ili otpora prema njima, što bi u znatnoj meri otežalo izvršenje ove vaspitne mere. Osim toga, može se desiti da se usled olakšanog pristupa životinjama koje su često povređene, bolesne i samim tim nesposobne za pružanje bilo kakvog otpora, kod maloletnika, umesto osećanja kajanja i empatije, javi želja da ponovo učini isto krivično delo. Povrat bi u takvoj situaciji imao dvostruko poražavajući efekat: značio bi potpuni neuspeh u pogledu ostvarivanja svrhe ove vaspitne mere i imao bi za posledicu novi slučaj zlostavljanja životinja. Zato je jako bitno da maloletnik prilikom ispunjavanja ove posebne obaveze konstantno bude pod nadzorom stručnog lica iz udruženja ili ustanove za zaštitu životinja, koje u svakom trenutku mora biti spremno da mu pruži uputstvo, savet, pomoć i podršku u prevazilaženju problema, nelagodnosti, strahova, netrpeljivosti ili agresije koje bi mogao osetiti prilikom kontakta sa životinjama. Zadatak ovog lica jeste i da osigura da u takvim situacijama ne dođe do ponovnog zlostavljanja životinja od strane maloletnika, odnosno izlaganja životinja bilo kakvom obliku bola, patnje, straha ili stresa, kao i da obezbedi da se maloletnik prema njima generalno odnosi u skladu sa osnovnim principima dobrobiti životinja.

Pojedine studije sprovedene u Sjedinjenim Američkim Državama pokazale su da programi zasnovani na interakciji između životinja i prestupnika daju zapanjujuće uspešne rezultate na planu suzbijanja recidivizma (Davis:2007). Međutim, treba naglasiti da do sada takvim programima nije bio obuhvaćen dovoljno veliki broj lica niti da je od okončanja sprovođenja tih programa prošlo dovoljno vremena, da bi se sa sigurnošću mogla proceniti njihova uspešnost. Ipak, može se zadržati na konstataciji da su do sada efekti takvih programa bili pozitivni – kako u pogledu resocijalizacije i reintegracije prestupnika tako i u odnosu na poboljšanje izgleda za udomljavanje životinja koje su u njima učestvovali. Kakvi bi bili efekti primene sličnih mera u našoj zemlji ostaje otvoreno pitanje, na koje bi, ukoliko bi ovaj koncept uopšte zaživeo, odgovor mogli dati pre svega sudska praksa, a potom i izveštaji centara za socijalni rad i udruženja odnosno ustanova za zaštitu životinja.

Paralelno sa osmišljavanjem delotvornog mehanizma državne reakcije na ubijanje i zlostavljanje životinja od strane maloletnika, koji bi bio zasnovan na bliskoj saradnji između udruženja i ustanova za zaštitu životinja, centara za socijalni rad i pravosudnih organa, treba kontinuirano raditi i na prevenciji ovog oblika kriminaliteta i to na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou. Najpogodnije sredstvo primarne prevencije svakako je edukacija dece i mlađih o pravilnom odnosu prema životnjama, kao i o načinima izbegavanja potencijalno opasnih situacija u odnosu sa njima kroz osnovno i srednje obrazovanje, aktivnosti nevladinog sektora sprovedene nezavisno ili u saradnji sa vaspitno – obrazovnim ustanovama i različite priručnike ili internet prezentacije prilagođene njihovom uzrastu⁴². Time se predupređuje ne samo eventualno zlostavljanje životinje od strane deteta, već i traumatično iskustvo deteta, kao što je na primer ujed psa, iz koga bi se kasnije kod deteta mogao razviti strah, otpor i netrpeljivost prema životnjama, čiji bi krajnji ishod moglo biti i ispoljavanje okrutnosti prema njima.

LITERATURA

1. Altschuler, D.M, Brash, R. (2004) Adolescent and Teenage Offenders: Confronting the Challenges and Opportunities of Reentry. *Youth Violence and Juvenile Justice*, br. 2/2004.
2. Ascione, F. (2001) *Animal Abuse and Youth Violence – Juvenile Justice Bulletin*, Washington D.C.: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency prevention.
3. Ascione, F., Thompson, T., Black, T. (1997) Childhood cruelty to animals: Assessing Cruelty Dimensions and Motivations. *Anthrozoos*, br. 10/1997.
4. Batrićević, A. (2011) Deca i zlostavljanje životinja – kriminološki, viktimološki i krivičnopravni aspekti, *Temida – časopis o viktimizaciji, ljudskim pravima i rodu*, vol. 14. br. 3/2011.
5. Beirne, P. (2004) From Animal Abuse to Interhuman Violence? A Critical Review of the Progression Thesis. *Society and Animals–Journal of Humane–Animal Studies*, br.1 /2004.
6. Cottle, C.C., Lee, R.J., Heilbrun, K. (2001) The Prediction of Criminal Recidivism in Juveniles: A Meta-Analysis, *Criminal Justice and Behavior*, vol. 28., br. 3/2001.
7. Davis, K. (2007) Perspectives of Youth in an Animal – Centered Correctional Vocational Program: A Qualitative Evaluation of Project Pooch, Research conducted while affiliated with Portland State University's Graduate School of Social Work, *National Technology Assessment Conference on Animal Assisted Programs for*

⁴² Na primer, program edukacije pod nazivom "Plavi pas" ("The Blue Dog"), koji se realizuje u pojedinim zemljama Evropske unije namenjen je paralelnom obrazovanju predškolske i školske dece i njihovih roditelja, vaspitača, nastavnika, dečjih psihologa i veterinara koji treba da pomognu deci da se pripreme za kontakt sa psima. Projekat "Plavi pas" nastao je kao rezultat zajedničkog rada dečjih psihologa, pedagoga, stručnjaka za ponašanje životinja, veterinara, lekara i umetnika i ostvaruje se kako kroz neposredan kontakt vaspitača sa decom u vidu predavanja odnosno radionica, tako i kroz interaktivnu video – igricu i internet prezentaciju. Više o tome videti na sledećoj internet prezentaciji: <http://www.thebluedog.org/en/>, pristup: 07.03.2012.

Youth-At-Risk, preuzeto sa: <http://www.pooch.org/documents/project-pooch-qualitative-eval.pdf>, pristup: 07.02.2012.

8. Fine, A.H.(ed.)(2000) *Handbook on Animal Assisted Therapy – Theoretical Foundations and guidelines for practice*, California: Harcourt, preuzeto sa: <http://www.wiziq.com/tutorial/106305-handbook>, pristup: 07.03.2012.
9. Fleming, M .W., Jory, B., Burton, L. D. (2002) Characteristics of Juvenile Offenders Admitting to Sexual Activity with Nonhuman Animals, *Society & Animals*, Koninklijke Brill NV, Leiden, br. 10:1.
10. Hellman, D., Blackman, N. (1966) Enuresis, Fire Setting and Cruelty to Animals: a Triad Predictive of Audit Crime. *American Journal of Psychiatry*, br. 122.
11. Houchins, D.E. (2001) Developing the Self-Determination of Incarcerated Students, *Journal of Correctional Education*, vol. 52., br. 4/2001.
12. Jovašević, D. (2006) *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd: Nomos
13. Jovašević, D. (2008) *Maloletničko krivično pravo*, Beograd: Beosing
14. Jovašević, D. (2009) *Sistem ekoloških delikata – Ekološko kazneno pravo*, Niš: Pravni fakultet u Nišu Centar za publikacije
15. Jovašević, D. (2010) *Leksikon krivičnog prava*, Beograd: Službeni glasnik
16. Konstantinović Vilić, S., Kostić, M. (2006) *Penologija*, Niš: SVEN
17. Konstantinović Vilić, S., Nikolić Ristanović, V., Kostić, M. (2009) *Kriminologija*, Niš: Pelikan Print
18. Nikolić, Z. (2006) *Prevencija kriminaliteta – metodika rada savetovališta za roditelje i decu*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja
19. Nikolić, Z., Joksić, I. (2011) *Maloletnička delinkvencija – socijalnopatološki i krivičnopravni aspekti*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja
20. Paunović, M. (2004) *Prava životinja – savremeni međunarodni standardi*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i "Đuro Salaj" AD
21. Stevković, Lj. (2009) Koncept restorativne pravde kao savremeni društveni odgovor na kriminalitet maloletnika, *Prevencija kriminala i socijalnih devijacija – od razumevanja ka delovanju*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja
22. Stojanović, Z. (2006) *Komentar krivičnog zakonika*, Beograd: Službeni glasnik

Izvori

23. Krivični zakonik, "Službeni glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009.
24. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, "Službeni glasnik RS", br. 85/2005.
25. Zakon o zaštiti životne sredine, "Službeni glasnik RS", br. 135/2004, 36/2009 i 72/2009.
26. Zakon o dobrobiti životinja, "Službeni glasnik RS", br. 41/2009.

27. Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza "Službeni glasnik RS", br. 94/2006.
28. Strategija rešavanja problema nevlasničkih pasa i mačaka na teritoriji grada Beograda, Službeni list grada Beograda, br. 37/2011.
29. Statistički bilten – Punoletni učinoci krivičnih dela – Prijave, optuženja i osude – 2006, br. 490, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2009.
30. Statistički bilten – Punoletni učinoci krivičnih dela – Prijave, optuženja i osude – 2007, br. 502, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2009.
31. Statistički bilten – Punoletni učinoci krivičnih dela – Prijave, optuženja i osude – 2008, br. 514, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2010.
32. Statistički bilten – Punoletni učinoci krivičnih dela – Prijave, optuženja i osude – 2009, br. 529, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2010.
33. Saopštenje – Punoletni učinoci krivičnih dela u Republici Srbiji – 2010. br. 201., Republički zavod za statistiku, Beograd, 15.07.2011.
34. Saopštenje – Maloletni učinoci krivičnih dela u Republici Srbiji – 2010. br. 202., Republički zavod za statistiku, Beograd, 15.07.2011.
35. Saopštenje – Maloletni učinoci krivičnih dela – (2005 – 2009), br. 213., Republički zavod za statistiku, Beograd, 2010.
36. Statistički bilten – Maloletni učinoci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2006, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2009.
37. Statistički bilten – Maloletni učinoci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2007, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2009.
38. Statistički bilten – Maloletni učinoci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2007, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2009.
39. Statistički bilten – Maloletni učinoci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2008, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2010.
40. Statistički bilten – Maloletni učinoci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude – 2009, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2010.

Internet prezentacije:

41. Correctional Education Association www.ceanational.org, pristup: 07.02.2012.
42. Društvo za zaštitu životinja "VHB" www.vhb.org.rs, pristup: 30.07.2011.
43. Društvo za zaštitu životinja "NOA" www.drustvonoa.org, pristup: 25.07.2011.
44. "Feniks" – udruženje za zaštitu životinja i razvoj građanske svesti www.feniks.org.rs, pristup: 30.07.2011.
45. Forget Me Not Farm Children's Services www.forgetmenotfarm.org, pristup: 07.03.2012.
46. "ORCA" – Organizacija za poštovanje i brigu o životnjama www.orca.rs, pristup: 19.07.2011.
47. Prison Pet Partnership Program www.prisonp.tripod.com, pristup: 06.02.2012.
48. Project Pooch www.pooch.org, pristup: 06.02.2012.

49. Puppies Behind Bars www.puppiesbehindbars.com, pristup: 06.02.2012.
50. "RESPEKTA" – udruženje za zaštitu životinja i životne sredine www.respecta.org.rs, pristup: 30.07.2011.
51. Sonoma Humane Society www.sonomahumane.org, pristup: 07.03.2012.
52. The Blue Dog www.thebluedog.org, pristup: 07.03.2012.
53. Therapy Dogs and Visiting Pets – Dog Play www.dogplay.com, pristup: 06.02.2012.
54. Udruženje za zaštitu prava životinja "Sloboda za životinje" www.sloboda-za-zivotinje.org, pristup: 19.07.2011.
55. Udruženje za zaštitu životinja i životne sredine "Ljudi za životinje" (Humans for Animals) www.humansforanimals.co.uk, pristup: 21.01.2012.
56. Udruženje "Pomoć životnjama" (Help Animals) www.helpanimals.org.rs, pristup: 21.01.2012.
57. Veterinarska ustanova Veterina Beograd www.veterinabeograd.rs, pristup: 29.07.2011.

SPECIAL OBLIGATION – EDUCATIONAL MEASURE FOR JUVENILE PERPETRATORS OF THE CRIME OF ANIMAL CRUELTY – CONTENTS, POSSIBILITIES, EFFECTS

In this paper, the author attempts to present possible contents of educational measure i.e. special obligation that includes the involvement of juvenile perpetrator without material compensation with the work of humane organizations or other activities of social, local or environmental significance, either with or without intense supervision, when such measure is imposed on juveniles who committed the criminal offence of killing and torture of animals. The author points out that the etiology of animal cruelty in childhood and adolescence requires a specific approach and form of state reaction, which, nevertheless, can be accomplished within the frames of current Law on juvenile perpetrators of criminal offences and criminal – legal protection of minors. Also, the author emphasizes the advantages and disadvantages of the application of this educational measure in cooperation with animal protection societies as well as its potential effects on the decrease of recidivism in this field of juvenile criminality.

KEY WORDS: juveniles / educational measure / special educations / intense supervision / killing and torture of animals